

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

KRITIKA MODERNY U MASARYKA

Vedoucí práce: Jaroslav Vokoun

Autor práce: Lenka Kramerová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: 3.

2011

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2011,

(vlastnoruční podpis ve všech kopiích práce)

Poděkování

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce Doc. Mgr. Jaroslavu Vokounovi, Th.D. za kritické poznámky, průběžné konzultace a stylistická doporučení, dále pak vedoucímu Katedry filosofie a religionistiky na TF JČU v Českých Budějovicích PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D. za doporučení některých knižních titulů potřebných ke zpracování této práce.

OBSAH	
ÚVOD	5
1. MASARYKOVO VNÍMÁNÍ SPOLEČENSKÝCH A POLITICKÝCH PROBLÉMŮ	7
1.1. PŘÍČINY MODERNÍ SEBEVRAŽEDNOSTI.....	7
1.2. O NESCHOPNOSTI NÁBOŽENSKÉ VÍRY MODERNÍHO ČLOVĚKA.....	9
1.3. SPOJENÍ MEZI VĚDOU, FILOSOFIÍ A NÁBOŽENSTVÍM.....	10
1.4. KRITIKA MODERNÍHO RUSKA NA POČÁTKU DVACÁTÉHO STOLETÍ.....	11
1.5. DEMOKRACIE NEJEN JAKO POLITICKÝ PROGRAM	13
2. POSTOJ ADORNA A HORKHEIMERA K NĚKOLIKA SPOLEČENSKÝM PROBLÉMŮM	16
2.1. ADORNO A JEHO ODHALENÍ KULTURNÍHO PODVODU SOUČASNOSTI	16
2.2. O MANŽELSTVÍ A SPOLEČENSKÉM POSTAVENÍ ŽEN.....	18
2.3. POKUS O VYSTIŽENÍ PODSTATY NÁBOŽENSTVÍ	20
2.4. STĚŽEJNÍ BOD OSVÍCENSTVÍ.....	22
3. JINÉ POHLEDY NA MODERNÍ SPOLEČNOST	23
3.1. ERICH FROMM A NARUŠENÝ MODERNÍ ČLOVĚK SMĚŘUJÍCÍ K BUDOUCNOSTI	23
3.2. KARL JASPERS A SVĚT V KRIZI.....	25
3.3. ANTHONY GIDDENS A MODERNA SE SVÝMI NEGATIVY A POZITIVY	28
4. POSTMODERNOU K PŘEKONÁNÍ MODERNY.....	30
4.1. WOLFGANG WELSCH A NÁSTUP POSTMODERNY	30
4.2. JAN KELLER A ČLOVĚK BEZ JISTOTY A DŮVĚRY	32
4.3. ZYGMUNT BAUMANA POSTMODERNÍ ŽIVOT VE MĚSTĚ	33
5. MASARYK V POMYSLNÉ REAKCI NA CITOVANÉ AUTORY	35
5.1. MASARYKOVY ŽENY	35
5.2. MASARYK V KRIZI.....	36
5.3. MASARYK A VIZE BUDOUCNOSTI.....	37
5.4. JISTÝ A DŮVĚŘIVÝ MASARYK	38
ZÁVĚR	40
Seznam použitých zdrojů	43
ABSTRAKT	45
ABSTRACT	46

ÚVOD

Poprvé jsem se blíže seznámila s osobností T. G. Masaryka a jeho filosofickým smýšlením při studiu prvního ročníku na TF JČU v ČB na povinně volitelném semináři, který nesl název Filosofie náboženství, v rámci něhož jsem vypracovala povinný referát na téma Filosofie náboženství u T. G. Masaryka. Ve druhém ročníku téhož studia jsem pak své znalosti o T. G. Masarykovi prohloubila a využila jsem jich při povinném semináři, který se jmenoval Současná filosofie. V rámci obou seminářů byl vyučujícím Jaroslav Vokoun, vedoucí této bakalářské práce, který mi v průběhu druhého jmenovaného semináře nabídl, abych zpracovala téma T. G. Masaryka jako svou závěrečnou práci. Svě tehdejší vědomosti a poznatky jsem zužitkovala i ve třetím ročníku studia na TF, a to prostřednictvím dalšího stejnojmenného referátu s názvem Filosofie náboženství u T. G. Masaryka, jehož přednesení bylo jednou z hlavních podmínek, za jejichž splnění studentům vyučující Jan Samohýl, vedoucí Katedry filosofie a religionistiky na TF JČU v Českých Budějovicích, pak udělil zápočty z předmětu Česká filosofie. Je tedy zřejmé, že znalost T. G. Masaryka a jeho názorů je pro studium oboru Humanistika důležitá a uplatnitelná v průběhu celého bakalářského studia.

Cíl této bakalářské práce tkví v představení Masarykovy kritiky moderny, především moderní společnosti, dále kritiky na stejné a podobné téma jiných autorů, z větší míry sociologů, jejich průběžné srovnávání, v neposlední řadě pak nastínění postmoderního myšlení, které je dnes aktuální, ke konci se pokusím o hlubší srovnání Masarykových myšlenek s myšlenkami představených autorů, srovnám především ta témata, která T. G. Masaryka zajímala a kterými se zabýval ve svých knihách.

Jelikož název mé bakalářské práce zní Kritika moderny u Masaryka, tak se v první kapitole budu věnovat pouze tomuto tématu. V první kapitole tedy představím Masarykovu kritiku společnosti, v níž žil, kterou tedy velmi dobře znal, mohl jí tak vytknout mnohé nedostatky, které zdůrazním. První kapitola si položí otázky, jaké jsou hlavní příčiny sebevražednosti, dále stále aktuální problematiku manželství, problém politiky ruského národa, který vyvstal na počátku dvacátého století, demokratický program Masarykova života. Je možné, že druhá kapitola této závěrečné práce bude vnímána jako poněkud problematictější, protože v ní budu představovat

myšlenky v duchu osvícenství, avšak některé názory z dob osvícenství přežívají dodnes, proto jejich zanesení do této práce je na místě, ale pouze za předpokladu jejich zasazení do současného kontextu, proto bude tedy později snadné jejich porovnání s Masarykem. Třetí kapitola pak bude zaměřena na stanoviska dalších zástupců moderního myšlení, především tedy sociologů, kteří se také zaměřili na kritiku moderny. Pokusím se tedy, v rámci třetí kapitoly, nastínit to, co se dotyčným autorům na moderní společnosti nelíbilo, v čem by ji vylepšily, co by naopak neměnili. Ve čtvrté kapitole představím několik odborníků, kteří jsou zařazováni do doby postmoderní, neboli současné. Z ní by pak mělo být patrné, že i současná společnost, v níž nyní žijeme, není naprostým ideálem, o jakém Masaryk kdysi snil. Pátá kapitola bude jakýmsi dovršením všeho předcházejícího, protože v ní poukážu na to, v čem by se T. G. Masaryk s některými, v této práci využitými, autory shodoval, v čem by jim na druhou stranu důsledně odporoval.

Zdroje, kterých k vypracování této práce využiji, budou pouze knižní. První kapitola bude již kvůli svému názvu nejobsáhlejší, proto v ní budu čerpat z většího počtu knih, než tomu bude v kapitolách následujících. Zdroje, které pokládám v práci za hlavní, z nichž především v rámci první kapitoly budu čerpat, jsou knihy sepsané samotným T. G. Masarykem, a to *Ideály humanitní*, *Moderní člověk a náboženství*, dva díly *Ruska a Evropy* (I.; III.), *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, *Světová revoluce; Za války a ve válce 1914-1918*, dále pak knihy, které jsou na osobnost T. G. Masaryka zaměřeny, tedy životopisná kniha, jež je nazvána *Tomáš Garrigue Masaryk*, kterou sepsal historik A. Soubigou, *Hovory s T. G. Masarykem* od Karla Čapka, ještě nyní uvedu jeden titul, ale teprve v průběhu vypracování práce zjistím, kam ho zařadím, jsou jím *Tři studie o Masarykovi* od Jana Patočky.

1. MASARYKOVO VNÍMÁNÍ SPOLEČENSKÝCH A POLITICKÝCH PROBLÉMŮ

1.1. PŘÍČINY MODERNÍ SEBEVRAŽEDNOSTI

Postupem času se stává člověk egocentrickým, stěhuje se za lepší budoucností, snaží se prosadit za všech okolností, především na úkor druhých, což v míře, jaké se to děje právě dnes, má největší dopad na společnost, hlavně tedy na obyvatele přeplněných velkoměst. Člověk není spokojen ve své domovině, se zaměstnáním či zázemím, proto se stává stále častěji, že se stěhuje, ovšem k tomu je třeba mít určitý majetek a značnou dávku odhodlání, aby vykonal tak velikou životní změnu. V tom viděl Masaryk hlavní problém, že se stěhují ti, co chtějí něco velkého dokázat, u nás už tím nezbyvá dost slušných lidí na reprezentaci.¹ Proto zastával názor, že: „Vystěhovalectví působí na mateřskou zemi nepříznivě.”² Může se však také stát, že onen člověk, jenž je poháněn vlastní cílevědomostí, nebude spokojen nikde, přestože se stěhoval za lepším. Právě tak se rodí pocit nenaplněnosti, neúplnosti. Jedno životní zklamání by mohl překonat, nebylo-li by příliš veliké, pokud se však opakuje, stává se bytostně nešťastným a je schopen sáhnout k nejhoršímu únikovému prostředku, totiž k sebevraždě. I když existuje jiná možnost, onen člověk v dané chvíli jiné východisko nenachází.

Důležitým nástrojem v boji proti úpadku společnosti je zázemí, především rodinné.³ Masaryk vyzdvihoval manželský svazek, a to pevně fungující svazek, který je založen na vroucí náklonnosti k partnerovi. Poukazoval však na skutečnost, že takovýto svazek je výsledkem vzájemné úcty, pokory, přátelství a samozřejmě lásky. Bez těchto součástí nikdy není schopen fungovat. Můžeme sledovat značný nárůst rozvodovosti, jež se zdá být trendem především dvacátého a dvacátého prvního století. Myslím si, že manželství nepožívá takové vážnosti, jak tomu bylo v dřívějších dobách. V předešlých staletích se lidé rozhodli odevzdat se tomu druhému navždy, dnes se muži žení, ženy se zase vdávají a všichni se rozvádějí nesčetněkrát, což není ideálním příkladem

---

¹ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 37.

² Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 37.

³ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 37.

následujícím generacím. Sám Masaryk pak tvrdil, že: „Zřejmě může manželské spolužití příznivě působit jenom tehdy, když manželství vzniká z opravdové náklonnosti a chrání a upevňuje tuto náklonnost, a když život v manželství je rozumný a mravný.“⁴ Co v rámci partnerských vztahů bez výjimky zavrhoval, byla „pohlavní nemravnost“⁵, která v moderní době narostla až do závratných výšin. Jako nábožensky založený člověk, jenž věřil v posvátnost manželství, samozřejmě odsuzoval manželskou nevěru. Na samém vrcholku tohoto žebříčku nemravností stojí podle Masarykových vlastních slov „černý hřích“⁶, neboli prostituce, jež spolu s pohlavně přenosnými chorobami typu syfilis ničí nejen tělo, ale také ducha.⁷ Prostituce podlamuje nejen zdraví lidí, jež se prodávají, ale také těch, kteří stojí na straně kupujících. Dnes, kdy jsme dospěli do bodu, kdy je prostituce téměř legalizována, by s největší pravděpodobností Masaryk brojil proti zákonu umožňujícímu prodej něčeho tak cenného, jako je lidské tělo. Člověk se tak v době, kdy jsme schopni prodat naprosto vše, sám stává komoditou, která je k dostání téměř za každým rohem. Masaryk tedy zdůrazňoval, že: „Pohlavní život moderní společnosti je špatný a nemravný.“⁸

Značnou měrou se podle Masaryka na rozvoji moderní sebevraždnosti podílí i míra vzdělanosti.⁹ Přestože Masaryk uznával, že studovaných lidí je zapotřebí pro správné fungování státu, tvrdil, že čím člověk nabývá vyššího vzdělání, tím více se zajímá o otázky vlastní existence.¹⁰ Vzdělanec, jenž za pobytu na akademické půdě nabyt schopnosti přemýšlet a uvažovat nad zásadními otázkami, si, jak se Masaryk domníval, pokládá tu nejdůležitější otázku v životě jednotlivce. Tou je ono slavné „být, či nebýt“.

---

⁴ Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 38.

⁵ Tamtéž, s. 75.

⁶ Tamtéž, s. 75.

⁷ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 75.

⁸ Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 75.

⁹ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 64.

¹⁰ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 64.

Samotnému školství pak nejvíce Masaryk vytýkal jednu schopnost, že žák či studenta vede k tomu, aby se učil v podstatě jen kvůli známám a prospěchu, ale ne dovednostem, jež by se mu hodily v praktickém životě.¹¹ Je obecně známo z běžného života, že nadměru studovaný vědec může být mimo školu naprosto nevyhovující a jeho praktické znalosti nedostačující pro budoucí život. Masaryk poukazoval na to, že: „tam, kde se škola a život nejvíce rozcházejí, nutně je polovzdělání ve špatném smyslu nejrozšířenější, a že se v těch zemích sebevražda poměrně nejčastěji může vyskytovat.”¹² V této souvislosti tvrdil, že: „Je sebevražednost největší v těch zemích a u těch národů, kde je nejvíce nemetodického a nepraktického polovzdělání.”¹³

1.2. O NESCHOPNOSTI NÁBOŽENSKÉ VÍRY MODERNÍHO ČLOVĚKA

Nejcitelnější klad a zároveň zápor byla pro Masaryka náboženská víra, jež utváří celou lidskou bytost. Klad spatřoval v tom, že když člověk věří v něco většího, než je on sám, naplňuje ho to nejvyšší formou úcty, kterou jsou lidé schopni projevit, totiž k Bohu. Masaryk tvrdil, že: „Náboženství je podstatným obsahem duchovního života člověka, k žití je tak potřebné jako vzduch – právě proto ho mnozí ani nepozorují, jak nepozorují vzduchu a neváží si jeho životadárnosti.”¹⁴ Tento silný cit pro náboženství pocházel od Masarykovy matky, Terezie Masarykové, byl tedy u něj pěstován již od dětství, jak poukazuje v životopisné knize historik A. Soubigou: „Svého syna vychovávala v katolickém náboženství.”¹⁵ Podle mého mínění je věřící člověk šťastnější, neupíná se pouze na malichernosti, ale zabývá se závažnějšími problémy, ať už přemýšlí o důvodu bytí, původu duše či koloběhu života. Největší minus moderny spatřoval Masaryk v rostoucím bezvěrectví. Právě to se totiž vyskytuje stále hojněji. Vyplývá to z myšlenek a názorů lidí moderní doby, které spočívají v tom,

---

¹¹ Srov. Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, s. 65.

¹² Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 68.

¹³ Masaryk, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 65.

¹⁴ Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 36.

¹⁵ Soubigou, A. *TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK*. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 2004, s. 22.

že víra už se nenosí, je jakýmsi přežitkem z minulosti. Nač věřit v něco, co není ověřené a dokázané? K čemu nám slouží ona slepá víra? Masy se domnívají, že si vystačí samy, ale bez víry v něco sebe přesahujícího nemůžeme věřit ani sami v sebe. Od toho se neustále odvíjejí i další společenské vztahy, protože nevěříme-li sami v sebe, jsme vůbec schopni důvěřovat druhým? Je jasné, že nikoli. Tak zde vyvstává otázka: „Ale co dál, když jsme generací „nevěřících Tomášů“?“ A je nadmíru jasné, že se musíme zaměřit na okolní svět a nesmíme se nechat rozptylovat zbytečnostmi. V tomto Masarykově duchu bychom tedy měli vést mladší ročníky, protože Masaryk řekl, že právě: „Mladší se staví proti náboženství, a tím proti celému řádu sociálnímu a politickému.“¹⁶ Z čehož vyplývá, že tento boj nové generace proti víře, Bohu a náboženství je ze své podstaty cizí přirozenému lidskému řádu. O samotné nevěře neboli ateismu byl Masaryk toho názoru, že v záporném slova smyslu, kdy ateista zruší Boha tím, že popře možnost jeho existence, že žádní takoví ateisté ve skutečnosti nejsou, v kladném slova smyslu pak za ateisty považoval „oba Milly a snad Huma“^{17 18}.

1.3. SPOJENÍ MEZI VĚDOU, FILOSOFIÍ A NÁBOŽENSTVÍM

Ježto náboženství Masaryk vnímal jako projev lidského ducha, stává se podle něj v lidském životě nadmíru důležitým prvkem. Člověk je spojením těla a duše, proto nejen uspokojování fyzických potřeb dokáže naplnit člověka, nýbrž je také zapotřebí, aby se projevil i duchovně, což může být pro někoho zaopatřeno určitým projevem duchovna, konkrétně pak vírou v bohy.

A jak se to tedy má s filosofií a vědou ve vztahu k náboženství? Ano, filosofie se dle Masaryka může pokusit o vymezení se vůči náboženství, ale nestojí proti náboženství, pouze se snaží vysvětlit určité náboženské problémy. Ani věda, zdůrazňoval zpočátku Masaryk, stejně tak jako filosofie, nebrojí proti náboženství, vědci mohou být jak věřící, tak i filosofové, jedno nutně nemusí vylučovat druhé,¹⁹ proto nás Masaryk vyzývá: „Zkrátka – jen pozorněji myslet, a moderní filosofie a věda

---

¹⁶ Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 28.

¹⁷ Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 36.

¹⁸ Srov. Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*, s. 36.

¹⁹ Srov. Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*, s. 35.

ztratí tu protináboženskou funkci, která se jí posud přičítá.”²⁰ Zároveň Masaryk poukazoval na určitou podobnost filosofie, vědy a náboženství: „Vědec a filozof sděluje své myšlenky a výzkumy lidem právě tak, jako kněží a kazatelé kážou lidem své učení.”²¹ I když toto Masarykovo stanovisko vyznívá značně optimisticky, ke konci svého života uznal, že existuje mezi vědou a náboženstvím „kulturní boj”²², jenž je založen na tom, z čeho věda a náboženství vyvozují své poznatky, věda, jež zakládá vše na rozumovém poznání a empirii zkrátka nemůže souhlasit s náboženstvím, které uznává zjevené pravdy.²³

1.4. KRITIKA MODERNÍHO RUSKA NA POČÁTKU DVACÁTÉHO STOLETÍ

Na počátku dvacátého století se zdálo, že bylo Rusko stabilní, stoupenci pravoslavné církve bezmezně věřili svému neomylnému Bohu a celý ruský národ zas svému carovi, jenž na ruském území vládl všem a všemu. Právě on měl poslední slovo v dalším směřování své země, jeho názor byl konečný, zároveň nezpochybnitelný. Obyvatelé této země byli přesvědčeni o božském předurčení, proto byli se svými životními úděly smířeni, snad i spokojeni. Neměli, proč se bouřit. K naplnění životů jim stačila oddaná služba Bohu a carovi.

Rus nepotřeboval k životu neuskutečnitelné sny, životním cílem mu bylo uživení rodiny. Ona radost z jen jediné vypěstované brambory je Evropanovi téměř cizí. Evropané se již odedávna dokážou hnát pouze za mocí a vlastním užitkem, což opět vede k dříve zmiňované nespokojenosti se životem, která vychází právě z nenaplněných tužeb, to pak opět vede až k sebevražednému extrému, jak je patrné z následující ukázky: „Rus je sám v sobě duševně sjednocen, jeho svědomí mu dává klid a spokojenost přesto, že cítí a vždy uznává svou nedokonalost; Evropan je o své dokonalosti přesvědčen, ale proto přece není šťasten a spokojen, poněvadž jeho duchovní bytost je v nejhlubším nitru rozdvojena a byla přivedena ke skepsi a k nevěře,

---

²⁰ Masaryk, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 37.

²¹ Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 286.

²² Tamtéž, s. 281.

²³ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 281.

avšak bez víry nelze žít.”²⁴ Toto nihilistické pojetí se však nakonec nevyhnulo ani samotnému carskému Rusku, jak můžeme spatřit podle Masaryka v mnohých, ne-li dokonce ve všech dílech slavného ruského spisovatele F. M. Dostojevského.²⁵

Carský imperialismus a pravoslavná církev tvořily dokonalou jednotu, kterou bylo nepředstavitelné oddělit, pak ale nastoupilo jedno z temných období Ruska, počínaje rokem 1917, konkrétně pak Velkou říjnovou socialistickou revolucí. Masaryk odsoudil nejen přechod z jedné krajnosti do druhé, ale především samotný socialismus propagovaný V. I. Leninem. Leninovo budování socialismu jen vydláždilo cestu budoucímu tyranovi J. V. Stalinovi, který se už ale nezastavil vůbec před ničím.

Přesto i v samotném carismu Masaryk spatřoval určité nebezpečí, především zde: „Zeměpis nahrazuje kulturu, rozhoduje množství, většina. Všelidství a všelidskost se mění v carský imperialismus.”²⁶, zároveň také: „Ruská idea se mění v otázku moci, z ruského mnicha se vykuklí-car!”²⁷ Ono zdravé sebevědomí ruského lidu se v průběhu střídání jednotlivých vládců na carském trůnu měnilo až v přehnanou pýchu, která se mohla mohutněji rozvinout až po roce 1917, kdy bylo povinností každého občana hlásat, že život v Leninově socialismu je nejlepší a že Lenin není krutým revolucionářem, nýbrž laskavým osvoboditelem, který sám sebe považoval za ochránce ruského pracujícího obyvatelstva, které se pouze snažil bránit všemi dostupnými prostředky. Nejvyšší zlo bylo představováno v podobě cara, který byl snadno odstranitelnou překážkou v cestě za lepším zítřkem. Tak se z faktu pomalu stávala pohádka, v níž hodný Lenin porazil zlého cara. Pokud se objevil někdo, kdo narušil nově nastolenou harmonii v Rusku, byl přinejmenším zastrašen, aby se to již víckrát neopakovalo, nebo v případě vyššího stupně ohrožení byl zkrátka sproveděn ze světa.

---

²⁴ Masaryk, T. G. *Rusko a Evropa I*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1994, s. 185.

²⁵ Srov. Masaryk, T. G. *Rusko a Evropa III*, s. 25-31.

²⁶ Masaryk, T. G. *Rusko a Evropa III*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1996, s. 117.

²⁷ Masaryk, T. G. *Rusko a Evropa III*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1996, s. 117.

Proto Masarykovi připadala vláda cara lepší, pouze ve srovnání s Leninem.²⁸ Zkrátka carský imperialismus byl menší zlo než Leninův socialismus.

Lidé mají tendenci vše v životě srovnávat, ani u Masaryka tomu nebylo jinak. Tak srovnával cara s Leninem, nikdy netvrdil, že by carismus byl tou nejlepší volbou ve způsobu vládnutí, ale pouze předkládal názor, že v Rusku bylo nejspíš lépe před Leninem. Měl-li by možnost dalšího srovnání, a to Lenina se Stalinem, pravděpodobně by byl přesvědčen o značnější vhodnosti Lenina jako vůdce země než Stalina, který svými krutými činy daleko předčil svého předchůdce, že je považován za jednoho z největších tyranů minulého století.

1.5. DEMOKRACIE NEJEN JAKO POLITICKÝ PROGRAM

Jak oproti Leninovu socialismu Masaryk vyzdvihoval carský imperialismus, tak proti rakousko-uherské nadvládě zas demokracii Spojených států amerických. Přestože byl obeznámen s fungováním demokratické Ameriky jako jeden z mála v českých zemích, byl si také vědom jejích nedostatků. Na svou dobu však byla nadmíru propracovaná, že si ji vzal Masaryk za vzor pro budoucí československý stát, jenž zformoval právě v demokratickém duchu.

Demokracie má být založena na toleranci, o níž Masaryk řekl, že: „Tolerance je ctnost moderní, je pravá humanita.”²⁹ Hovořil-li Masaryk o toleranci, měl tím na mysli cílenou toleranci, které je schopen pouze rozumný člověk. Jedná se nejen o toleranci mezi partnery, ale také společnosti k menšinám, pak také vzájemnou toleranci mezi státy. Být tolerantní obnáší důvěřovat toleranci, nejen ji povrchně zastávat, nýbrž má podle Masaryka vycházet z nitra člověka, z jeho uvědomování si a chápání svého místa na tomto světě. Zde použité slovo humanita překládal Masaryk jako „člověctví - člověčenství”³⁰, jež přejal z křesťanské lásky k bližnímu. Humanismus však samotné křesťanství přesahuje, snad nakonec i překonává onou vírou v člověka.

---

²⁸ Masaryk, T. G. *Světová revoluce*, s. 141.

²⁹ Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 288.

³⁰ Masaryk, T. G. *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990, s. 9.

Člověk je tak, zastáváje tento ideál, schopen věřit nejen sám v sebe, ale i ve schopnosti druhých. Odtud je pak jen „krůček“ k samotné demokracii.

V demokracii Masaryk spatřoval nejen politické uspořádání, ale především ideu, ke které by měla směřovat každá země. Demokracie mu nebyla vládou lidu, jak by se z názvu dalo očekávat, nýbrž správné rozdělení politické moci a státní uspořádání. Samozřejmě by se do čela opět postavil jakýsi vůdce, ale už vůbec ne v absolutistickém slova smyslu, jak tomu bylo v dřívějších dobách, ale pouze jaksi nadneseně, téměř metaforicky. Stát by vedl prezident, na o něco nižší úrovni by stály útvary, jež by na prezidentova rozhodnutí dohlížely. I když se tato myšlenka jevila jako snadná, uvědomoval si Masaryk, že její aplikace na naši zemi, v níž od jejího vzniku vládli panovníci, nebude lehká, proto byl přesvědčen, že to bude zdlouhavý a náročný proces.

Pravděpodobně ale Masaryk nesmyšlel o demokracii jako o boji jedné politické strany proti druhé, jak se to děje právě teď. Představoval si demokracii jako důsledek vzájemné komunikace mezi jednotlivými politickými stranami, výsledkem by byla společná na kompromisu založená rozhodnutí v poslední řadě předložená prezidentovi ke schválení.

Demokracie dle T. G. Masaryka, stejně jako vše v jeho životě, vychází z víry a z důvěry, z víry v Boha, z důvěry, kterou po celý život vkládal v lidské bytosti, a víry v nesmrtelnost člověka, samozřejmě ne co se týče fyzického stavu, totiž těla, ale spíše duchovního, tedy v nesmrtelnost lidské duše.³¹

Demokracie, pokud už je jednou v daném státě nastolena, má trvat navždy. Demokracie je tedy věčnou stálicí, stejně jako samotný Bůh. Dalo by se tedy říci, že Masarykovi je demokracie prvním stupněm, který vede k dosažení či zakušení království nebeského. Masaryk poukazoval na to, že dostanou-li nesvobodní a utlačovaní lidé možnost, aby se stali svobodnými a sobě rovnými, jak tomu v demokracii skutečně má být, pak všichni budou lepší povahou, chováním, neboť zakusí na vlastní kůži to, co bylo dříve odpíráno, tedy volnost a rovnost. Tyto dvě

---

³¹ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 328.

důležité vlastnosti, které s sebou demokracie přináší, probudí v každém člověku tu opravdovou lidskost. A jelikož bude mít již možnost vlastního vyjádření, pocítí slastnou chuť štěstí, kterým se díky demokracii stal. Řekl, že: „V demokracii člověk člověku nesmí být prostředkem.”³² Avšak dnes cítí snad každý, že, přestože jsme občané demokratické republiky, často jsme používáni jako prostředky k dosažení určitého cíle.

Přes vše pozitivní, co Masaryk spatřoval v demokracii, uznával, že demokracie československého státu na počátku dvacátého století je teprve na svém začátku a že je tedy nutné vědět, že ji ještě čeká dlouhá a nesnadná cesta, kterou má před sebou, k tomu, aby se alespoň přiblížila k dokonalosti božího řádu. Masaryk žil v krizové době a v rozhovoru se spisovatelem Karlem Čapkem byl s to přiznat, že i samotná demokracie se v té době nacházela v krizi.³³ Kdyby tak věděl, jak velkou pravdu měl, neboť pár let na to se ocitl v obrovské krizi celý svět vinou druhé světové války.

Spolu s tím, jak se budou zdokonalovat občané republiky, stejnou měrou se tak bude zdokonalovat samotná demokracie v dané zemi, stačí se podle Masaryka poučit z vlastních chyb a vše bude moci spět k lepšímu.³⁴ Proto si musíme uvědomit, že pouhá demokracie za nás vše neodčiní, nezvrátí naše špatné skutky ani nenapraví to, co jsme již dokázali zničit, ale sami to musíme změnit a stát se uvědomělými demokraty, kteří společně budou usilovat o lepší budoucnost a zdárnější zítřky, za které nás jednou budoucí generace budou moci jen a jen chválit, nikoli hanit. Není tedy chyba v demokracii, ale v nás samých, protože my jsme ti nedokonalí, takže zde neběží o to, jak změnit demokracii, aby nám sloužila, ale jak se zlepšit jako lid, abychom byli nápomocni demokracii a jejímu směřování k vyššímu cíli. Právě demokracie přiměje každého jednotlivce, aby myslel v rámci společnosti, nejen sám na sebe a na svůj vlastní prospěch. Podívejme se ale každý do své duše a upřímně řekněme, kdo z nás opravdu nemyslí jen sám na sebe, ale na ono vyšší dobro? Naše pohnutky nás tedy mají vést k tomu, abychom smýšleli o dobru celé společnosti, neboť teprve pak se můžeme stát skutečně šťastnými lidmi.

---

³² Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 328.

³³ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 329-331.

³⁴ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 330.

Demokracie pro řádné fungování potřebuje dle Masaryka schopné vůdce, kteří jsou schopni unést určitou míru kritiky ze stran politických spolupracovníků a občanů, proto zastával stanovisko, že kritiky je zapotřebí.³⁵ Už za Masarykovy vlády (1918-1935), totiž fungování na postu prezidenta Československé republiky, se objevila korupce, která si právě tvrdou kritiku zaslouhuje i dnes.

Avšak politikem, jak Masaryk opět prohlásil v rozhovoru s Karlem Čapkem, nemůže být kdokoli, nýbrž jen vybraní jedinci, kteří se o tento post zaslouží svou inteligencí, pílí, vzděláním a zkušenostmi.³⁶ Pouze ti nejlepší z nejlepších jsou schopni mezi sebou řádně jednat a vyvozovat zákony ku prospěchu všech občanů dané demokratické republiky. Politikem se tudíž člověk nerodí, nýbrž politikem se člověk stává v průběhu svého života. Proto je nanejvýš důležitá výchova, ať už hovoříme o výchově ze stran pedagogů, duchovních či vlastních rodičů.

Očividně nesmírně Masaryk věřil v lid, také v demokracii, jak jsem již výše vylíčila, z této víry mu vyplynul poslední důsledek demokraticky smýšlejících občanů republiky, a to že pravá demokracie zapříčiní mír v srdcích všech lidí zároveň, což povede až k celosvětovému míru. Byla by to velmi hezká vidina tohoto humanisty, kdyby však v průběhu dvacátého století nenarazila na své mnohé odpůrce v podobě moderních tyranů, kteří bezpochyby smýšleli extrémně antidemokraticky, nežli aby tomu bylo naopak. Ale přece chybovat je natolik lidské, že se lidé nemohou ničemu divit.

2. POSTOJ ADORNA A HORKHEIMERA K NĚKOLIKA SPOLEČENSKÝM PROBLÉMŮM

2.1. *ADORNO A JEHO ODHALENÍ KULTURNÍHO PODVODU SOUČASNOSTI*

Kritik Theodor W. Adorno pojímá kulturu jako určitý podvod a přetvářku, zkrátka lež. Chtěli-li bychom však poukázat na nejvýznamnější z projevů kulturního

---

³⁵ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 331.

³⁶ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 331.

průmyslu, měli bychom se prý zaměřit na filmovou produkci a především na film samotný.³⁷ Právě film nám dle Adorna předkládá nejmonumentálnější faleš, jakou jsme nyní schopni odhalit.

Každý film se chlubí tím, že uvidíme, co jsme ještě neviděli. Ale opak je pravdou, jelikož ať je film sebelepší a může být i nejnovější, vždy je určitou replikou, přináší nám totiž něco, co již známe z let minulých, akorát je to renovované. Sami jsme vinni na tom, že je to už jaksi okoukané, nebo jak tvrdí Adorno „předžvýkané“³⁸, neboť bychom sami ani nesnesli žádnou neznámou novotu na scéně.

Pokaždé, když se hospodyně vypraví na film do kina a zasedne do sedadel vybraného kinosálu, v nitru je smířena s tím, že bude v následujících hodinách nepřetržitě oklamávána dějem zračícím se na filmovém plátně, neboť si vybírá film, jenž se nejvíce podobá jejímu životnímu příběhu, přestože se domnívá, že uvidí něco nového. Jde o boj jednotlivce, v němž bojuje sám proti sobě.

Film je formou oddechu, jeho zhlédnutí je odpočinek, sám divák ale ani nestojí o to, aby ho něco překvapilo. Není natolik silný, aby dokázal snést zážitek z doteku tajemna, které přináší neodhalené tajemství.

Každý člověk je přesvědčen o tom, že jeho schopnost předvídatosti, jak se bude film po několik dalších minut vyvíjet, je mu dána shůry, avšak ve skutečnosti se jedná pouze o kalkul filmových společností, s nímž filmaři předem počítají, proto tvoří konce takové, jaké je diváci chtějí mít.³⁹

Pokud Adorno hovoří o samotném schématu masové kultury, je přesvědčen, že ono schéma přejímá jednu z nejdůležitějších částí sportu, a to „sportovní postupy“⁴⁰. Důležitá je zde disciplína, jež někdy vede až k téměř nadlidským výkonům na sportovištích. Sportovec je modernější formou poroby, v níž je staven o stupeň níže než

---

³⁷ Srov. Adorno, T. W. *Schéma masové kultury*, s. 23.

³⁸ Adorno, T. W. *Schéma masové kultury*. Praha: OIKOYMENH, 2009, str. 16.

³⁹ Srov. Adorno, T. W. *Schéma masové kultury*, s. 21.

⁴⁰ Adorno, T. W. *Schéma masové kultury*. Praha: OIKOYMENH, 2009, str. 50.

trenér, ten je v roli pána, je to hierarchie, ze které jsme se v reálném životě již dávno vymanili.

V případě, že bychom chtěli srovnat tento názor s Masarykovým na danou problematiku, vyvstává zásadní problém v tom, že v době Masarykova života nebyl film natolik rozšířen, jako byl v době Adornově a ještě více v době nynější, aby se k tomu sám Masaryk mohl vyjádřit. Můžeme se tedy jen domnívat, jaká by mohla být Masarykova vyjádření k tomuto tématu. Avšak byl-li by dnes Masaryk živ, nejspíš by se mu nezamlouval současný filmový průmysl zaměřený na konzumní svět. Leč si to mnozí lidé neuvědomují, film je ohromně silným manipulačním prostředkem k ovládnutí konzumentů filmového světa nejen v podobě filmových fanoušků.

Připadá mi až hrozné a zároveň velmi smutné, že filmové celebrity pobírají za každý filmový snímek i několik set milionů dolarů a ve světě přitom vládne hlad, chudoba a různé jiné pohromy, přesto jsou téměř všechny filmové hvězdy spokojeny a jen málokterá z nich se svědomitě věnuje charitě. Někdy se však zdá, že podporují něco, v co opravdu nevěří a ve skutečnosti se chtějí pouze zviditelnit na úkor druhých, jen aby se dostali na první stránky časopisů jako ti obětaví, kteří myslí na světový mír apod.

Zároveň je také příšerné ono škatulkování naprosto běžné a využívané v této části zábavního průmyslu, jsou to především ty jednoduché a nic neříkající seriály pro dívky, nebo pak telenovely, které zas s oblibou obecně sledují babičky, na druhou stranu jsou zas zasazeny akční seriály či filmy, jež jsou zaměřeny na mužskou část světové populace, v nichž se buď všichni předhánějí v závodních autech, nebo hlavní protagonista filmu neustále názorně předvádí ukázky bojového umění, kterému se naučil téměř jako mávnutím kouzelného proutku.

2.2. *O MANŽELSTVÍ A SPOLEČENSKÉM POSTAVENÍ ŽEN*

Adorno a Horkheimer se rozcházejí s Masarykem nejen v názoru na manželství, ale také na oblasti samotné lásky. Adorno a Horkheimer s poukázáním na díla Markýze de Sade *Histoire de Juliette* a *Histoire de Justine* rozlišují pojmy láska a chtíč. Lásku jsme totiž prý schopni chovat i k člověku, který nám může dokonce být fyzicky odporný, jako přitažlivý se nám zas na druhou stranu může jevit i ten, s nímž nejsme svázáni

žádnými romantickými city. Je nasnadě zde hovořit o jakési lásce vyšší a nižší úrovně, vyšší se nám nabízí v podobě duchovní, ta nižší zas v podobě fyzické. Myslím si, že se moderní lidé bohužel ve větší míře zaměřují především na onu nižší, jež má za cíl pouhé uspokojení našich pudů, tím se více než v kterékoli jiné oblasti přibližujeme zvířatům, která se podle tvrzení kartesiánské tradice řídí jen živočišnými pohnutkami.

Manželství prostřednictvím Homérova eposu *Odyseia* vidí jako kompromis mezi snahou ženy o prosazení se ve společnosti a boje muže proti tomuto snažení. „Manželství je střední cesta, jak se s tím společnost vyrovnává: žena zůstává bezmocná, neboť moc jí náleží jen prostřednictvím muže.”⁴¹ Slabší žena se tak sklání před silnějším mužem, který se následně stane jejím pánem. V současnosti se sice prosazuje stanovisko, že je partnerství rovnocenné, ale vždy musí někdo zastávat pozici toho silnějšího. A právě v této pozici stojí muž, který nejenže je fyziologicky sestaven tak, aby překonal větší fyzickou zátěž, ale také je lepší, co se týče vyrovnávání se s psychickými problémy. „Žena je však znamením slabosti a kvůli slabosti je v menšině i tam, kde počtem převyšuje muže.”⁴²

S tímto postojem by Masaryk důrazně nesouhlasil, protože byl přesně opačného názoru, jak je patrné z následující ukázky: „Ženy jsou lepší než muži, jsou čistší a slušnější.”⁴³ Tento přístup v hodnocení a postavení žen pocházel opět z jeho chápání křesťanské lásky a z osobních zkušeností s úctou projevované ženám, ať už v pozici vůči matce či později manželce. Po celý život provázela Masaryka víra, ať už v Boha, či v samotného člověka, konkrétně pak také věřil v ženy, které byly po celá staletí utlačovány. Podle Masaryka bylo třeba, aby se toto kostnaté stanovisko změnilo směrem k emancipaci žen a řešení ženské otázky prostřednictvím politického snažení. Věřil a důsledně prosazoval svůj názor na ženy, který spočíval v tom, že ženy jsou schopny se duchovně vyrovnat mužům, pokud však dostanou z mužské strany příležitost k vlastnímu vyjádření. Historik Alain Soubigou v již citované životopisné knize poukazuje na Masarykovu politickou činnost: „Prvním spektakulárním opatřením

---

⁴¹ Adorno, T. W.; Horkheimer, M. *Dialektika osvícenství*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 79.

⁴² Tamtéž, str. 114.

⁴³ Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 443.

bylo udělení volebního práva ženám. Bylo schváleno několik zákonů: občanské sňatky, zrušení některých překážek sňatku, usnadnění rozvodu.”⁴⁴

Žena je podle Masaryka schopna nastoupit na pomyslný mužský trůn jak v podobě politické moci, tak na jakékoli jiné úrovni může a také jednou dokáže žena muže překonat. Přes svůj výhradně kladný postoj k ženám si byl Masaryk samozřejmě vědom, že, co se týče fyzického stavu obou pohlaví, je nepopíratelné, že existují mezi mužským a ženským pohlavím zásadní rozdíly.

Osobně si myslím, že otázka feminismu se na nějaký čas probudí v každé ženě. I když jsem velmi nakloněna myšlenkám či názorům Masaryka a mnohým dalším, dá se říci feministům, jsem nucena souhlasit i s Adornem a Horkheimerem v tom, že i v dnešní době máme disciplíny, ve kterých zatím žena bohužel není schopna stanout vedle muže, tím mám na mysli především sportovní výkony, v nichž jsou jiné normy pro ženy a pro muže, protože v tomto směru nám muži ukazují, že ženy opravdu nejsou fyzicky uzpůsobeny tak, aby svými sportovními výkony mohly konkurovat mužům na sportovních dráhách.

Přestože muž miluje ženu, je zároveň dle Adorna a Horkheimera předurčen k tomu, aby ji nenáviděl. Tato nenávist vychází z povinnosti muže, aby ji bezmezně obdivoval, tato povinnost obdivu se občasně vyskytovala v různých obdobích lidstva. Nevědomky je tak muž nucen, aby ženu zničil, stačí však pomyslné zničení v podobě snížení její úrovně, proto je potřeba, aby si ji podrobil, když není schopen si ji přetvořit k obrazu svému. „Žena probouzí primitivní vztek napůl obráceného muže, který ji má uctívat, stejně jako slabý člověk jako takový probouzí v povrchně civilizovaném silném člověku, který ho má chránit, smrtelné nepřátelství.”⁴⁵

2.3. POKUS O VYSTIŽENÍ PODSTATY NÁBOŽENSTVÍ

Opět s pomocí Sadových děl *Histoire de Juliette* a *Histoire de Justine* chápou autoři knihy *Dialektika osvícenství náboženství*, s důrazem na křesťanskou víru, jako typ úcty,

---

⁴⁴ Soubigou, A. *TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK*. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 2004, s. 308.

⁴⁵ Adorno, T. W.; Horkheimer, M. *Dialektika osvícenství*. Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 114.

kteřá je vzdávána někomu, jehož existenci není možné dokázat, proto jsou zde důležité otázky: Co si počít s „vírou v Boha a v jeho mrtvého syna“⁴⁶, dále pak „poslušností vůči Desateru, předností dobra před zlem, spásy před hříchem“⁴⁷? Bude vůbec kdy někdo schopen tyto otázky zodpovědět?

Náboženství bylo nástrojem různých vládců pro potlačování svobody svých poddaných, ale vždy prý bylo výsadou slabých, protože slabí byli jak poddaní, tak i kněžská vrstva, která svou rostoucí kněžskou mocí postupně dokázala ovládat samotné vládce, ale vždy zůstávala slabší než vůdce. Pokud silnější utiskuje slabšího, jedná se o přirozený běh věcí, jelikož síla mu je dána od přírody. Slabší hledají sílu, když nemají sílu tělesnou, spokojí se se silou duchovní, která je nejvíce prosazována prostřednictvím náboženství.

Křesťanství hlásá lásku jak k bližnímu, tak k Bohu, právě tím však zdůrazňuje povinnost soucitu s druhými. Někteří filosofové, jakým byl například Nietzsche, však poukazovali na to, že soucit je slabostí, ne ctností, proto ji přisuzovali nejen věřícím, ale především také ženám.⁴⁸ Soucit je pak společenským problémem, jenž v podstatě maximalizuje slabost těch nižších. Křesťanství se také pokouší o srovnání mužského a ženského pohlaví v tom smyslu, že se je snaží postavit na stejnou úroveň, či dokonce ženu výše než muže, v různých dobách ale za to ženy musely odnášet velmi vysokou daň: „Za kult madony se pykalo pronásledováním čarodějnic, pomstou na tom, co připomínalo předkřesťanské věštkyně, které zpochybňovaly posvátný patriarchální řád panství.“⁴⁹ Za tuto snahu musely bohužel platit předměty snahy, ne její strůjci, kterým přišlo nepřirozené vyzdvihovat slabost proti síle.

---

⁴⁶ Tamtéž, str. 101.

⁴⁷ Tamtéž, str. 101.

⁴⁸ Srov. Adorno, T. W.; Horkheimer, M. *Dialektika osvícenství*, s. 106.

⁴⁹ Adorno, T. W.; Horkheimer, M. *Dialektika osvícenství*. Praha:OIKOYMENH, 2009, str. 114.

2.4. STĚŽEJNÍ BOD OSVÍCENSTVÍ

Adorno spolu s Horkheimerem ve své knize uvádějí tezi: „Programem osvícenství bylo odkouzlení světa: Osvícenství chtělo rozložit mýty a obrazotvornost nahradit věděním.”⁵⁰ Právě zde spatříme počátky moderní vědy, která se vší silou snaží oprostit se od nadsázky a nedokonalosti a vytvořit novou vědeckou teorii založenou na ověřených datech. Domnívám se, že bez tohoto osvíceného přístupu bychom pravděpodobně nebyli schopni dojít až do fáze, v níž se nyní nacházíme, moderní vědění je totiž neoddělitelně spjaté s určitým pokrokem ve vědě a bez pokrokového myšlení osvícených mužů by bylo prakticky nemožné, aby se moderní věda zrodila.

Homérové eposy chápané v osvíceném duchu v sobě nesou velikou pravdu o průběhu jakékoli éry, neboť podle Adorna a Horkheimera: „Nástrojem subjektu, který mu umožňuje obstát v dobrodružstvích a zachovat sám sebe poté, co sám sebe ztratil, je lest.”⁵¹ Tímto způsobem postupují lidé, kteří usilují o vlastní přežití, ale hlavně kteří se chtějí společensky uplatnit a jsou schopni v sobě potlačit morální normy. Tím, že se řídíme především touhou po úspěchu, stoupáme po společenském žebříčku, ale toto zespolečenštění vede až k odcizení, odcizení jak sebe od svého Já, tak sebe od přírody. S tzv. Odysseovskou lstí je spojen dar: „Homérský dar představuje střed mezi směnou a obětí.”⁵² Darem totiž oklamáváme obdarovaného, dárce tím cítí zadostiučinění, protože místo aby litoval darování, vítězí nad obdarovaným, který se zas domnívá, že on přelstil toho, kdo přišel s darem. Dar se dává a přijímá za jistým účelem, ne z nějaké příčiny, proto vždy je pouze následkem vypočítavosti obou stran darování. Za darování něčeho očekáváme alespoň poděkování od obdarovaného, či v budoucnosti dar za ten náš, tak tento princip převládá až do současnosti a je nepravděpodobné, že by někdy vymizel, neboť podle mne člověk byl, je a bude tvor domýšlivý a chamtivý stále.

---

⁵⁰ Tamtéž, str. 17.

⁵¹ Tamtéž, str. 58.

⁵² Tamtéž, str. 58.

3. JINÉ POHLEDY NA MODERNÍ SPOLEČNOST

3.1. ERICH FROMM A NARUŠENÝ MODERNÍ ČLOVĚK SMĚŘUJÍCÍ K BUDOUCNOSTI

Problémem moderního člověka, na kterém je hlavně zodpovědný kapitalismus, je takový jev, jenž sociolog Erich Fromm pojmenoval jako „fenomén odcizení“⁵³. Tímto jevem popsal skutečnost naší existence, v níž se člověk cítí jako cizinec ve vlastním těle. Sami už jsme se stali neschopnými v oblasti ovládání vlastních činů, následně pak nastane situace, kdy činy budou ovládat lidské bytosti. V takovéto chvíli tedy nezakoušíme jako cizince jen sami sebe, nýbrž zakoušíme tak naprosto každého člověka, tím přicházíme o schopnost, která nám umožňuje, abychom utvářeli mezilidské vztahy na jakékoli úrovni.

„Odcizení v naší moderní společnosti je takřka totální.“⁵⁴ Zde použitým slovem totální má na mysli to, že odcizení nalezneme již v každé oblasti lidského života, práce, kterou denně vykonáváme, se nám odcizila, předměty, které běžně používáme, jsou nám cizí, dokonce i ve své domovině jsme cizinci. Na tomto fenoménu odcizení není však hlavním viníkem jen kapitalismus, ale především strůjce, jenž kapitalismus vytvořil, totiž homo sapiens sapiens recens⁵⁵, nebo aktuálně homo oeconomicus⁵⁶. Tento člověk se totiž pokouší, a očividně je v této činnosti nadmíru úspěšný, přetvořit přirozené přírodní prostředí na shluk obytných domů, vilových čtvrtí a obchodních center, pak se tedy ale nesmíme divit, když si příroda vybere svou daň v podobě hroživých přírodních katastrof.

Důležitým prostředkem k uspokojování potřeb odcizeného člověka jsou bez pochyby peníze.⁵⁷ Množství peněz nám pak umožňuje postup po společenském žebříčku směrem nahoru, stačí, abychom nabyli vědění o tom, jakým snadným

---

⁵³ Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*. Praha: EarthSave CZ s.r.o., 2009, s. 111.

⁵⁴ Tamtéž, s. 114.

⁵⁵ Člověk rozumný rozumný současný

⁵⁶ Člověk ekonomický

⁵⁷ Srov. Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*, s. 114.

způsobem přijít k penězům, pak abychom si jejich prostřednictvím nakoupili různé předměty, které následně upoutají pozornost a zaujmou společenskou smetanku, jež nám bude nápomocna ve výše zmiňovaném společenském vzestupu. Dá se tedy říci, že je dnes vše jen o penězích? Nejen o nich. Pijeme, abychom se zalíbili druhým, jíme, abychom se zalíbili druhým. Jednoduše řečeno, vše, co na tomto světě vykonáváme, děláme jenom z toho důvodu, abychom se zalíbili druhým.

Moderní člověk je zmlsaný, má všeho dostatek, ke všemu se mu dostane přístupu za určitý finanční obnos, ale stále nemá pocit zadostiučinění, proto mezi jeho hlavní tužby patří nezměrné hromadění, někdy až zbytečných, věcí, vymožeností, výtobytků moderní doby. Tyto touhy však podle E. Fromma nemohou být nikdy skutečně naplněny, protože nám jsou také již odcizeny.⁵⁸ Stejně se to má i s trávením volného času, jež se nám tak, jako vše ostatní dnes, odcizilo. Předkládá nám příklad amatérského fotografa, jenž v podobě turisty neustále měnícího již zaplněný film ve svém fotoaparátu za zcela nový, který se v tomto ohledu podobá téměř každému člověku na světě, který v dané chvíli není schopen nasávat krásy krajiny, jíž je obklopen a kterou nikdy předtím nespapřil, bude schopný si ji povrchně vychutnat až v pohodlí oblíbeného pestrobarevného křesla ve svém nudném obývacím pokoji, kdy se může stát, že bude sám překvapen tím, co před několika málo dny zachytil na daném fotografickém snímku.⁵⁹

Na počátku druhé poloviny dvacátého století, kdy byla tato Frommova kniha sepsána, viděl autor budoucnost značně černě, hovořil o atomové válce mezi dvěma ústředními světovými mocnostmi, totiž demokratických Spojených států amerických proti komunistickému Svazu sovětských socialistických republik.⁶⁰ Ať už by se stal vítězem kterýkoli z obou aktérů boje, lidé po celém světě by pocítili prohru tak jako tak, jelikož by se ještě více odcizili kvůli radikální robotizaci, jež by nutně musela po skončené válce nastat. Sami lidé budou jakýmsi „automaty“⁶¹,

---

⁵⁸ Srov. Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*, s. 123.

⁵⁹ Srov. Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*, s. 126.

⁶⁰ Srov. Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*, s. 328.

⁶¹ Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*. Praha: EarthSave CZ s.r.o., 2009, s. 329.

protože tímto extrémním odcizením budou ochuzeni o dnes běžné lidské city, budeme prý naprosto neschopni například lásky. Staneme se tak, jak se říká, „tělem bez duše“.

Přes toto radikální tvrzení, hlásal i jednu možnost záchrany před tímto ohromným úpadkem, tím by mělo být vytvoření systému, jež E. Fromm nazval „humanistický komunitární socialismus“⁶², který musí být nastolen nenásilnou formou a spočívá v tom, že už by lidé nebyli otroky peněz, ale peníze by byly používány uvědoměle, zároveň by byly vymýceny propastné rozdíly mezi různými společenskými vrstvami.

Chci-li na tomto místě srovnat Masarykův postoj k budoucnosti, musím zde nejprve nastínit, jak se vyjadřoval k porovnání minulosti s přítomností. Tedy, v rozhovoru se spisovatelem Karlem Čapkem se Masaryk vyslovil, že: „Žije se líp – obecně.“⁶³ Hovořil pak hlavně o pokroku, který spatřoval neustále kolem sebe, o pokroku kulturním, politickém i hospodářském a k myšlenkám na budoucnost se vyjádřil velmi optimisticky, co bylo za jeho doby dobré, bude v dalších letech, desetiletích, staletích, tisíciletích lepší a lepší.⁶⁴ Masaryk tvrdil, že budou-li v budoucnosti další války, lidé si z nich budou moci vzít ponaučení pro budoucí generace.⁶⁵ Jak důvěřoval v lidské schopnosti, domnívám se, že stejně tak věřil v jejich zlepšení na poli sociálních vztahů, že možná budou lidé přátelštější, otevřenější a vnímavější vůči svým blízkým, cítil by tedy pravděpodobně veliké zklamání, kdyby měl možnost žít v dnešním světě, kdy jsou všichni sebestřední a myslí jen na sebe, aby se prosadili co možná nejvíc, přestože je to na úkor ostatních.

3.2. *KARL JASPERS A SVĚT V KRIZI*

Tento německý filosof v souvislosti s moderní společností hovoří o krizi, v níž se uspořádání světa podle měnících se hodnot lidského žebříčku nachází. Tento uměle vytvořený koloběh ovládá vše a všechny. Dokonce dokáže odstranit mnohé překážky, které se mu postaví do cesty. Právě zde je nasnadě použít Frommova

---

⁶² Tamtéž, 330.

⁶³ Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 497.

⁶⁴ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 497.

⁶⁵ Srov. Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*, s. 498.

slova „odcizení“⁶⁶, protože se Jaspers shoduje s Frommem v tom, že vše dnes postrádá smyslu a shodně také oba dva tvrdí, že člověk již není schopen dojít k cestě bytostného uspokojení. Moderní člověk je na pochybách o současném běhu věcí, nesmírně rád kritizuje vše kolem sebe, včetně samotného dění událostí. Jaspers pak rozlišuje krizi trojího druhu, první je na poli politickém, konkrétně pak hovoří o krizi státu, druhá je na poli kulturním, v níž je otřeseno duchovní smýšlení člověka, třetí je krize celé lidské existence, z čehož vyplyne, že se v této krizi nachází naprosto vše, nic se jí nevyhne, nic nezůstane ušetřeno.⁶⁷

Ústředním bodem, z kterého ona krize vychází, je dle Karla Jasperse, důvěra, nebo spíše nedůvěra moderního člověka. Vlastními zkušenostmi s okolím jsme neustále utvrzováni v tom, že nyní nelze věřit ničemu a nemůžeme také důvěřovat nikomu, ať je nám sebevíc blízký. Je možné však někomu nebo něčemu uvěřit, ale pouze za předpokladu, že si naši důvěru zaslouží tím, že si například ověříme, jak dokáže druhý člověk udržet něco, co jsme mu svěřili jako naše tajemství. Stane-li se však, že bude naše víra jednou narušena, je obtížné, ne-li dokonce nemožné, navrátit se do původního stavu věřícího a důvěrníka, neboť zklame-li nás onen člověk jednou, co mu zabrání v tom, aby to udělal podruhé? Snad svědomí? Možná ano, možná ne. Jaspers ale říká, že žádná konečná důvěra, jež by byla za všech okolností neotřesitelná, ve skutečnosti neexistuje.

Období této krize, na kterou se zde Jaspers zaměřuje, nemůžeme jen tak přejít, ani nám nebude nápomocno vynaložené snažení k nalezení důvodu této krize, nýbrž se máme pokusit o smíření se s ní a její následné překonání.⁶⁸

Případá mu, že všechna negativa současného dění se projevují celosvětově, můžeme zde tedy použít slova globalizace, které se vztahuje na současné fungování naší planety. S tímto jevem pak Jaspers spojuje „proces nivelizace“⁶⁹, který ruší veškeré

---

⁶⁶ Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*. Praha: EarthSave CZ s.r.o., 2009, s. 111.

⁶⁷ Srov. Jaspers, K. *Duchovní situace doby*, s. 84.

⁶⁸ Srov. Jaspers, K. *Duchovní situace doby*, s. 84.

⁶⁹ Jaspers, K. *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008, s. 85.

bariéry mezi rozdílnými světovými kulturami, následkem je zánik některé z těchto rozličných kultur, protože jejich zástupci zapomínají na své předky, výjimečné jazyky a stávají se otroky moderního světa jako kdejaký úředník.⁷⁰ Zároveň zastával názor, že tato nivelizace již pronikla do všech koutů světa a ke všem obyvatelům planety Země. Můžeme to spatřit například v poznání, že všichni lidé si jsou podobní, nikoli svými vnějšími znaky, nýbrž co do schopností jsou postaveni naroveň jeden druhému. Nikdo se neodlišuje, nikdo ne vyniká, neexistuje jedinec s výjimečnými schopnostmi, jichž by nemohl dosáhnout kdokoli jiný. Avšak jen ti, kteří dokážou druhé přesvědčit o své výjimečnosti, přestože jí nadáni nejsou, se mohou v současnosti prosadit, jsou schopni vést svou zemi k dalším dnům.

Strmý pád lidského jedince v podobě extrémní nedůvěry je pak zapříčiněn především krizí víry, v níž se kvůli kritice ocitnula již v devatenáctém století. „Výsledkem je jednak cynismus, který je vlastní modernímu pobývání.“⁷¹ Od dob osvícenství, které lidské pobývání na tomto světě odmytologizovalo, nemůžeme nalézt předešlý klid a navrátit se do původního stavu, kdy vše bylo předem určeno, a my jsme nemohli zkazit nic, protože tak nám to bylo dáno shůry, pokud ano, pak by nastoupila jen násilím vynucená vláda nějaké autority.

V současnosti také pociťujeme, jak Jaspers píše: „vědomí nebezpečí a ztráty jako vědomí radikální krize.“⁷² Nacházíme se tak v době, kdy vše zažíváme jako to, co je možné, nikoli zřejmé, jasné a zaručené. Aby se člověk navrátil do dokonalého harmonického stavu, je potřeba, aby propojil funkci státu s duchovním prožitkem, totiž aby zakusil prostřednictvím státu duchovní uvědomění sebe sama, tak nalezne finální pravdu.

V toku myšlenek směřujících k budoucnosti můžeme konstatovat, že naše názory jsou pouze určité možnosti založené na větší, nebo menší míře pravděpodobnosti. Nikdy

---

⁷⁰ Srov. Jaspers, K. *Duchovní situace doby*, s. 85.

⁷¹ Jaspers, K. *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008, s. 86.

⁷² Tamtéž, s. 86.

tedy nemůžeme tvrdit, že právě ta naše vize budoucnosti je ta pravá, ta stoprocentní, která jednou dojde naplnění.

Jaspers se však odvážil přiklonit k teorii, že: „Pravděpodobný je konec na hranicích techniky nesený katastrofami.“⁷³ Osobně se přikláním k teorii, která tvrdí, že v příštím roce, to je roku 2012, má nastat třetí světová válka v dějinách lidstva, ale zastávám poněkud jiný názor než současní teoretikové, a to, že válka sice propukne, ale bude mít naprosto odlišný spád, totiž že budou plně využity jaderné zbraně, které zničí světové zásoby kyslíku, proto v důsledku toho všeho všichni pozemšťané zahynou. Jaspers poukazuje na možnost boomu lidské populace, jež zaviní nemožnost soukromí, což by bylo zásadním problémem ve fungování celosvětové populace.

Zde je nasnadě uvést pár vět o Masarykově smýšlení na otázky krize moderní společnosti devatenáctého a dvacátého století, kterou se ve svých pracích zabýval a již zároveň citelně prožíval nejen jako uvědomělý politik, filosof, nýbrž také jako člověk, kterého se tato krize týká: „Nevěřím v obecnou a definitivní degeneraci a dekadenci: prožíváme válkou v krizi chronické krizi akutní. Na té krizi nejsme vinni jen my, nýbrž i naši předkové – nemohli jsme, co nám zanechali, nechávat beze změny; ale měníce své dědictví chybili jsme a chybovali vždy znovu.“⁷⁴ Tady je opět zřejmý jeho názor na budoucí časy, ale zase je zde patrná jeho víra v člověka, kdy se domnívá, že člověk jako bytost, která chybuje, je natolik vyvinutá, že se dokáže ze svých chyb poučit a v některých případech i tyto omyly napravit.

3.3. ANTHONY GIDDENS A MODERNA SE SVÝMI NEGATIVY A POZITIVY

Tento autor je toho názoru, že modernita pochází ze Západu.⁷⁵ Jak tomu ale máme rozumět? Jednoduše řečeno, že změny různých moderních institucí se řídí změnami institucí západního světa.⁷⁶ Zdůrazňuje pak význam dvou důležitých, neustále se více

---

⁷³ Tamtéž, s. 185.

⁷⁴ Masaryk, T. G. *Světová revoluce; Za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., 2005, s. 293.

⁷⁵ Srov. Giddens, A. *Důsledky modernity*, s. 153.

⁷⁶ Srov. Giddens, A. *Důsledky modernity*, s. 153.

propojených, komplexů: „národní stát a systematická kapitalistická produkce“⁷⁷
Ve své knize tvrdí, že jinde nežli v Evropě jejich počátky dohledat nemůžeme.

Samotná modernita se pak vyznačuje tím, jakou rychlostí se vše na světě v moderní době mění, je to téměř změna skokem, nežli krokem. Důležitost této změny je dle Giddense značná ze dvou hledisek: „rytmu změny“⁷⁸, jež je značný, a „rozsahu změny“⁷⁹ – nezměrné prolínání vede až k aktuální globalizaci, tyto změny spojuje ještě s moderními institucemi, které se sice mohly nechat inspirovat institucemi, jež fungovaly v předcházejících staletích, ale které se dnes natolik transformovaly v jiné podoby, že kdybychom hledali souvislosti mezi před-moderními a moderními institucemi, dospěli bychom ke zjištění, že s těmi původními mají pramálo, ne-li nic společného. Jako příklad Giddens uvádí „město“⁸⁰, které zahrnuje před-moderní městské uspořádání, ale jen z toho důvodu, aby nestálo na okraji, nebo mimo moderní město, neboť toto původní město může mít velmi výhodnou polohu, kterou následným zahrnutím do moderního uskupení moderní město využije.

Tento britský sociolog poukazuje na to, že modernita má své dobré a své špatné stránky. Mezi ty negativní zahrnuje totalitní systémy, s nimiž žádný z odborníků na počátku dvacátého století jaksi nekalkuloval do budoucna. A přece nastalo období, jehož názorným příkladem je drtivá většina dvacátého století. V době, kdy byly utvářeny a zakládány národní státy, byli odborníci z různých odvětví, především pak ze sociologie, téměř přesvědčeni, že drastické využívání politické moci k utlačování obyvatelstva je již nenávratně zpečetěno. Opak byl ale pravdou, jelikož na pomyslné scéně se začali vynořovat další a další uzurpátoři, kteří chtěli mocenskou silou ovládnout celý svět. Klasickým příkladem za všechny nám může být neblaze známý Adolf Hitler se svým fašismem a slavnou třetí říší. Očividně tedy ani moderna není schopná vymýtit diktátory navždy. Totalitní éra, kterou je běžně označováno dvacáté století, je tak závislá právě na národních státech.

---

⁷⁷ Giddens, A. *Důsledky modernity*. Praha: SLON, 2003, s. 153.

⁷⁸ Tamtéž, s. 15.

⁷⁹ Tamtéž, s. 15.

⁸⁰ Tamtéž, s. 15.

„Jedním ze základních důsledků modernity je globalizace.“⁸¹ Ráda bych zde zdůraznila jeden průvodní jev ohrožení globalizace, který popsal Giddens ve své knize, jímž je „zncitlivění“⁸². Tímto zncitlivěním nazývá to, že moderního člověka zkrátka nic nerozhází, člověk je neustále „v pohodě“⁸³. Když si člověk čte v ranních novinách nejnovější článek o sériovém vrahovi, jemuž se podařilo získat další oběť na svůj seznam, se cítí čtenář znuděně, neboť už o tom třeba slyšel ve večerních televizních zprávách předešlého dne, takže už to není taková novinka, která by ho mohla zaujmout natolik, aby se nad touto hrůznou událostí pozastavil a zamyslel se nad ní. Pro některé lidi dneška je dokonce tato zpráva nezábavná hned na první poslech či pohled, zkrátka o sériových vrazích už bylo natočeno tolik filmových trháků a napsáno stejné množství knižních bestsellerů⁸⁴, že už zkrátka samotná zpráva, založená však oproti některým filmům a knihám na skutečné události, ničím nepřekvapí. Moderní člověk si prostě řekne: „No jo, jen další mrtvý, co se s tím dá dělat?“

4. POSTMODERNOU K PŘEKONÁNÍ MODERNY

4.1. WOLFGANG WELSCH A NÁSTUP POSTMODERNY

K vystižení zrodu postmoderny využiji jeho vlastních slov: „Konec moderny nenastává ukončením, ale transformací.“⁸⁵ Důležitým nástrojem, který z větší části zapříčinil tuto přeměnu, jsou podle něj technologie.⁸⁶

Hovoříme-li pak konkrétně o společnosti, musíme rozlišovat dva různé pojmy, které označují současnou společnost, mezi nimiž existuje nepopíratelný rozdíl

---

⁸¹ Tamtéž, s. 153.

⁸² Tamtéž, s. 115.

⁸³ Srov. Giddens, A. *Důsledky modernity*, s. 115.

⁸⁴ Nejprodávanější

⁸⁵ Welsch, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: ZVON, 1994, s. 35.

⁸⁶ Srov. Welsch. *Naše postmoderní moderna*, s. 35.

podle Welsche, a tedy „postindustriální společnost”⁸⁷ a „postmoderní společnost”⁸⁸. Přes rozdíly v těchto různých označeních někteří odborníci je chybně ztotožňovali, čímž potírali jejich tak zásadní odlišnosti, ve kterých si ony pojmy protiřečí. Postindustriální společnost je určitým stupněm ve vývojovém řetězci za použití techniky, oproti tomu postmoderní společnost je přeměnou moderní společnosti, nikoli další článkem.⁸⁹ Oba dva druhy společností, jak postindustriální společnost, tak postmoderní společnost, však mohou nalézt společnou řeč v jednom důležitém bodě, kterým je právě technický pokrok. „Postindustriální společnost sleduje sen o „uspořádání masové společnosti”^{90,91}, postmoderní pak jde o: „prosazování plurality racionalit, hodnotových systémů, společenských orientací.”⁹²

Postmoderna přejímá prvky moderny, tam, kde moderna dvacátého století pouze něco naznačila, tyto mezery postmoderna vyplnila, nejde tedy o žádnou novotu, ale o doplnění moderny. Ve výše citované pasáži bylo zdůrazněno, že postmoderně jde především o to, aby prosadila mnohost, která jakožto pluralismus byla prosazována již v dřívějších etapách lidstva, ale nikdy předtím se nestala stěžejním bodem, jak je tomu právě v postmoderně. V rámci postmoderního pluralismu je také důležitý rozsah a dosah samotného pluralismu, jelikož moderna dvacátého století nezasahovala do různých oblastí takovou silou a v takové míře jako postmoderna.

Pro postmodernu je také důležitá znalost období předcházejících, neboť, dá se říci, že z každého z nich si odnesla něco pro sebe, co pak dále rozvedla a dala tomu větší rozměry a intenzitu než předešlá období. Co je ještě stěžejním pro postmodernu, je také další bod, kterým se odlišovala konkrétně od moderny dvacátého století, jímž je, že odmítla to, co moderna běžně vykonávala, a totiž zatracení

---

⁸⁷ Tamtéž, s. 36.

⁸⁸ Tamtéž, s. 36.

⁸⁹ Srov. Welsch, W. *Naše postmoderní moderna*, s. 36.

⁹⁰ Bell, D. *Die nachindustrielle Gesellschaft*. New York: Campus, 1985, s. 49.

⁹¹ Welsch, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: ZVON, 1994, s. 36.

⁹² Tamtéž, s. 37.

starého a vytvoření něčeho nového, v tom vidím ohromnou sílu postmoderny. Postmoderna je tedy radikální naplnění moderny.

4.2. *JAN KELLER A ČLOVĚK BEZ JISTOTY A DŮVĚRY*

Tento český sociolog ve své knize zdůrazňuje, že: „Organizovaná modernita přestává fungovat.”⁹³ Samotný rozpad organizované modernity je pak způsoben nárůstem nových technologií. Modernita se tak ocitla v krizi, na kterou poukázali kritici v šedesátých letech dvacátého století, kteří se zaměřili na kritiku tehdejší byrokracie.⁹⁴ V následujícím desetiletí tuto krizi prohloubila krize sektoru ropného průmyslu.⁹⁵ Ve stejnou chvíli se ke všem zmiňovaným problémům přidal ještě další, totiž strach zájemců o zaměstnání, že v nejbližší době nastane nedostatek volných pracovních míst, souviselo to s tím, že ženy konečně dostaly příležitost k tomu, aby se mohly prosadit v zaměstnání, a postavit se tak svým mužským protivníkům hrdě čelem.⁹⁶ Keller pak zdůrazňuje, že: „Hlasitěji než dříve se diskutuje o krizi sociálního sektoru.”⁹⁷

Ústředním tématem Kellerovy knihy, z níž zde cituji, je důvěra, již můžeme nalézt ve dvou formách: první je takzvaná „masivní důvěra”⁹⁸, kterou označuje jakousi neotřesitelnou důvěru, jež většinou chováme k nadpřirozenu. Tato důvěra, nebo už spíše víra v někoho či v něco nadpřirozeného rozhodně není založena na poznání onoho nadpřirozena. Druhý typ důvěry je založen na vlastní vypočítavosti věřícího, jež má oproti výše zmíněné masivní důvěře možnost vybrat si jednu z variant, v rámci tohoto druhého druhu důvěry jsme také nuceni počítat s případným nezdarem.⁹⁹ Keller však tvrdí, že bez té prvotní masivní důvěry nejsme schopni plně rozvinout onu

---

⁹³ Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: SLON, 2009, s. 14.

⁹⁴ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 14.

⁹⁵ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 14-15.

⁹⁶ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 15.

⁹⁷ Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: SLON, 2009, s. 15.

⁹⁸ Tamtéž, s. 107.

⁹⁹ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 107.

důvěru druhého stupně, tak nastane zásadní problém při navazování nových sociálních vztahů, v nichž bez důvěry skutečně nejsme schopni řádně fungovat.

Dalším tématem této Kellerovy knihy je nejistota, která dle něj zásadně vzrůstá od sedmdesátých let dvacátého století a jež je způsobena společenskými a politickými změnami ve světě.¹⁰⁰ V krizi se tak údajně nachází každý světoobčan, který bytostně potřebuje důvěru a určitou míru jistoty, kterých se mu ale stále více nedostává. Zároveň však prý důvěřujeme někomu z nějakého důvodu a za nějakým účelem, právě zde je patrný náš kalkul.

Za použití poznatků sociologa Christopa Lamberta zdůrazňuje, že lid současné doby je nadměru bojácný.¹⁰¹ Člověk se strachuje vyjádřit, aby se mu nestalo, že by mohl za své poznámky či připomínky být vyhozen ze zaměstnání, dohnané do extrému být vyloučen z kolektivu společnosti, s každým rozmyšlením formulace další vyslovené věty se bojí, aby neztratil svou nynější prestiž, kterou se snažil získat celá léta.

Keller pak prosazuje potřebu rituálů, kterých je zapotřebí právě dnes, kdy se nám vše jeví jako nejisté. Rituál prý napomáhá ke zmírnění tohoto pocitu nejistoty, vede tak k upevnění či navrácení důvěry. Přesto Keller tvrdí, že rituály, jak je známe dnes a jak jich v současnosti užíváme, nejsou schopny zajistit to, co dokázaly upevnit ve staletích minulých.¹⁰² Dle Kellera totiž dnes slouží rituály pouze tomu, kdo si chce uzurpovat největší kus moci. A v této mocenské hře zvítězí jen ten, kdo je všeho schopen a dokáže zvrátit rituál ve svůj prospěch.

4.3. ZYGMUNT BAUMANA POSTMODERNÍ ŽIVOT VE MĚSTĚ

Tento sociolog píše, že vše, co současný člověk koná, dělá uvnitř nějakého města.¹⁰³ Jsme obyvatelé města, práce, již vykonáváme, se také nachází ve městě, obchodujeme ve městech, stýkáme se se známými, příbuznými, milenci ve městech, učíme se, studujeme ve městech, nakupujeme ve městech. Tedy naprosto nic

---

¹⁰⁰ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 108.

¹⁰¹ Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 119.

¹⁰² Srov. Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, s. 157.

¹⁰³ Srov. Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*, s. 95.

by se neobešlo bez měst. A úspěšnými budeme natolik, nakolik do daného města zapadneme, jak se dokážeme začlenit do městské komunity. Je tedy nanejvýš důležité, abychom vynaložili co možná největší úsilí, abychom se co nejméně odlišovali od ostatních.

Bauman radí, pokud se chceme prosadit ve společnosti, první, co musíme učinit, je stanovit si nějaký cíl,¹⁰⁴ ke kterému budeme směřovat a kterého toužíme dospět. Pokud jsme si takový vlastní cíl stanovili, máme několik možností, jak našeho snu docílit, je důležité zvolit si cestu, po které půjdeme. Nastane-li však nějaká komplikace, je podstatné, abychom nevěšeli hlavu a setrvali na oné trase a snažili se, co nám síly budou stačit, abychom danou překážku odstranili. Může však nastat i případ, kdy je překážka opravdu natolik závažná, až se stane neodstranitelnou, proto je tedy hlavní stále si stát za svým prvotním cílem, který jsme si zprvu stanovili, vrátit se na samý počátek započaté cesty a nalézt trasu jinou, méně komplikovanou. Bauman píše, že musíme být při konání cesty za svým cílem nadmíru ostražití, neboť, zvláště v dnešní době, číhají téměř na každém kroku nějaká ta nebezpečí či pokušení, která nás mohou z naší cesty svést a jsou schopna nás zmást natolik, že až můžeme ztratit vidinu samotného cíle.¹⁰⁵

Nejen pro nás, ale i pro ostatní současníky je velmi výhodné, pokud si najdeme a zařadíme se do skupiny s podobnými či stejnými zájmy a cíly, pozor však na horlivce, kteří jsou k dosažení toho svého schopni použít naprosto všech dostupných prostředků k odstranění překážek či soupeřů.

Bauman poukazuje na to, že každý městský obyvatel je v současnosti dobrodruh, neboť naplní-li jeden cíl, vydává se za dalším dobrodružstvím v podobě stanovení nového cíle, plánování nových tras, hledání nové skupiny současníků. Tedy vše, co neustále zakouší jako dobrodružství, je právě to nové, co pořád hledá a čeho zároveň nemá nikdy dost, protože tato chuť po novém dobrodružství je nekonečná, stejně tak jako je nekonečné množství možností na stanovení cílů,

---

¹⁰⁴ Srov. Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*, s. 95.

¹⁰⁵ Srov. Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*, s. 95.

takže naše touha po dobrodružství je nekonečná, zároveň však neukojitelná, neboť nikdy nezažijeme pocit nasycení.¹⁰⁶

5. MASARYK V POMYSLNÉ REAKCI NA CITOVANÉ AUTORY

5.1. MASARYKOVY ŽENY

V obrazu a postoji, který si Masaryk vytvořil k ženám, jak píše historik A. Soubigou ve své knize o životě T. G. Masaryka, ho ovlivnily především dvě osudové ženy jeho života, jimiž byly Masarykova matka a manželka. Z pohledu historického měla na Masaryka prvotní vliv jeho matka, jež svého syna vedla nejen v oblasti náboženství, nýbrž i vzdělání. Ona byla tím člověkem v rodině Masarykových, kdo chtěl mít ze syna vzdělaného a inteligentního muže. Z toho A. Soubigou vyvozuje, že Terezie Masaryková v tomto ohledu svého manžela, otce Masaryka, převyšovala, tedy manželský pár, který rodiče Masaryka tvořili, nebyl vyrovnaný po stránce intelektuální.

O několik let později, když byl Masaryk seznámen se svou budoucí manželkou, tehdy studentkou ze Spojených států amerických, jež právě kvůli svému studiu zavítala do Evropy, byl ve svém názoru na ženské intelektuální schopnosti utvrzen, protože jeho budoucí manželka Charlotte nesmírně oplývala inteligencí a zájmem o různé záležitosti z mnoha odvětví. Samotný fakt, že byla studentkou, byl pro Masaryka ohromující, protože v době jejich sblížení, tedy ve druhé polovině dvacátého století, bylo v Rakousku-Uhersku nemyslitelné, aby žena studovala. Po následném sblížení a konečném sňatku se Masaryk stále více zajímal o ženskou otázku.

Zpočátku ženám věnoval několik svých přednášek v tom smyslu, že se rozhovořil o jejich dlouhodobém utiskování, kterých se jim dostalo ze stran jejich mužských protějšků. Nejen v domácnostech, nýbrž i ve veřejném životě bylo upřednostňováno stanovisko, že, jelikož jsou bezpochyby slabší než muži, například v oblasti politiky, neměly ženy na veřejnosti co dělat, nebyly zkrátka žádným přínosem pro tehdejší, v tomto ohledu poněkud zaostalou, společnost. Hlavním životním údělem žen tedy bylo, aby se staraly o manžellovu domácnost, vychovávaly děti a posluhovaly svým

---

¹⁰⁶ Srov. Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*, s. 96.

manželům. Z tehdejšího pohledu ženy ani neměly právo, aby se vyjadřovaly k důležitějším problémům než k těm, které jim jejich muži určili.

Proti všem těmto a mnohým dalším nepřístojnostem, které za Masarykova života muži ženám dělali, bojoval nejen jako politik, ale také jako člověk, jednatel, protože ho to osobně velmi zajímalo. Stal se zastáncem ženských práv, která veřejně propagoval. Teprve až s postem prezidenta Československé republiky, jímž byl zvolen 28. října roku 1918, nabyl moci, jež ho uschopňovala k tomu, aby ženy získaly možnost vlastního vyjádření se a prosazení se v odvětvích, která do té doby byla přístupná jen a jen mužům.

5.2. MASARYK V KRIZI

Již ve své disertační práci, která nesla název *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, Masaryk poukazoval na krizi člověka, který pobýval hluboko ve druhé polovině devatenáctého století. Psal o krizi tehdejších lidí, která měla několik příznaků, o nichž pojednal ve svém spisku o Masarykovi Jan Patočka následovně: „Symptodem krize je mu moderní sebevražednost.”¹⁰⁷, dále „rozvrat života,”¹⁰⁸ a nakonec „beznábožensko”¹⁰⁹.

Prvotním symptomem, ze kterého se všechny další odvíjely, byla krize víry, víry v Boha, která vyústila v krizi víry v samotného člověka. Pokus o překonání krize je téměř nemožný, protože v době, kdy si Masaryk myslel, že byla krize zažehnána, nastoupila na její místo další, mnohem větší než ta předešlá. Tato nová krize byla zapříčiněna celosvětovým konfliktem, do té doby nepoznaným, tedy první světovou válkou, jež trvala dlouhé čtyři roky (1914-1918). Nadměrné množství mrtvých a zraněných mělo obrovský dopad na jejich rodiny, které se opět ocitly v krizi. Přeživší vojáci, kteří na vlastní kůži zakusili hrůzy první světové války, nebyli mnohdy schopni navrátit se ke svým původním životům, které žili před válkou, proto zas a znovu hledali možná východiska, jak se od svých utrpení oprostit,

---

¹⁰⁷ Patočka, J. *Tři studie o Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1991, s. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 11.

sahali si tak na své životy, které se jim v danou chvíli jevily jako naprosto bezcenné. Tento pocit nicoty, je-li jednou zažít, je velmi nepravděpodobně, že by byl včas vymýcen.

I pár desetiletí po první světové válce, tedy s jistým časovým odstupem, který je zapotřebí vždy, když chceme posuzovat následky nějaké události s větší objektivností, se Masaryk vyjádřil směrem ke Karlu Čapkovi, že i tehdy, těsně před vypuknutím dalšího celosvětového válečného konfliktu, tedy druhé světové války, která měla dalekosáhlejší důsledky než první světová válka, se lidstvo nacházelo v krizi, protože se ještě zcela nevzpamatovalo z krutostí první světové války. Masaryk tvrdil, že samotná československá republika se ve třicátých letech dvacátého století nacházela v krizi, konkrétně pak v krizi politiky. Ne že by snad hrozil zánik demokracie v rámci Československé republiky, ale spíše že ti, kteří měli zastupovat demokratický československý národ, totiž politici, se uchýlovali k již zmiňované korupci, která je nepřijatelná a neomluvitelná, je tedy důležité ji vymýtit. Z toho by se měli poučit i současní, údajní, představitelé vlády.

Krizy tedy byly, jsou a budou, jak tvrdil za svého života Masaryk, je ale stěžejní, abychom si z každé takové krize odnesli to dobré, ale nesmíme zapomínat ani na to zlé, co bylo příčinou dané krize, protože toho se musíme vyvarovat, abychom se v krizích nacházeli co nejméně.

5.3. *MASARYK A VIZE BUDOUCNOSTI*

Hovořil-li Masaryk o budoucnosti, věřil, že svět čeká mnoho dobrého, co bylo v Masarykově době, tedy na počátku dvacátého století, teprve započato, bude v následujících letech, desetiletích, staletích a tisíciletích zlepšeno.

Byl zastáncem toho názoru, že lidé jsou schopni vybrat si z mnoha projektů ten dobrý, který bude vědomě rozvíjen, aby dosáhli svého cíle, jímž je obrát k lepšímu. Tento obrát pak umožní, aby nejen lidé byli lepšími, ale aby i svět jako celek byl lepší.

Budoucnost pak dle Masaryka bude natolik dobrá, nakolik si ji lidé dobrou udělají. Tedy na tomto místě nestačí jen chtění, jakási myšlenka, nýbrž je potřeba, aby tuto

myšlenku někdo realizoval. Je tedy nutné tuto myšlenku převést do fungování světa, aby skutečně ovlivnila ostatní obyvatele naší planety.

Očividně tedy sám Masaryk nadmíru věřil v pokrok, který je závislý na svých strůjcích, tedy na lidech. Kvůli oné víře v pokrok uznával učení evolucionistické, jež je právě na myšlence pokroku založeno, jak zmiňuje v jedné ze svých mnoha knih: „Přírodovědecký evolucionism podává v nové formě víru v pokrok.”¹¹⁰ Samotný evolucionismus pak Masaryk přirovnával k náboženství, protože podle něj lze nalézt mezi nimi jistou podobnost právě kvůli víře v pokrok, víře v lepší zítřky, víře ve zdařilejší budoucnost než nynější přítomnost, jež se nachází v krizi.

Přestože v rozhovoru s Karlem Čapkem Masaryk uznal, že existují možnosti budoucích válečných konfliktů, lidé podle Masaryka budou natolik rozumní a vyspělí, že si z nich vezmou jisté ponaučení, které opět povede k určitému zlepšení.

Jak v oblastech náboženského, politického, společenského smýšlení, jde i zde Masaryk příkladem svým vrstevníkům, následovníkům, dokonce i odpůrcům a mnohým dalším. Víra v Boha, v člověka, v pokrok takové osobnosti, jakou Masaryk byl, může někomu připadat, že pochází z jiného světa. Jak mohl někdo, kdo ve svém životě zažil tolik zlého, mj. první světovou válku, politická zatčení a popravy blízkých přátel, smrt rodinných příslušníků, neustále tak důvěřovat všemu a všem lidem, také věřit ve vše a ve všechny lidi?

Ukončím tedy tuto část jeho vlastními slovy: „Vyberte si z dnešku to, co je v něm dobrého, a rozvíjejte to dál.”¹¹¹

5.4. *JISTÝ A DŮVĚŘIVÝ MASARYK*

V chápání nejistoty a důvěry se nyní mohou jen pokusit o načrtnutí směru, jakým by se upínaly Masarykovy myšlenky, byl-li by na tyto problémy otázan. Co se týče problému nejistoty, který se s dalšími generacemi neustále stupňuje, pravděpodobně by Masaryk odvětil: „Co můžeme v dnešní době považovat za jisté?”

---

¹¹⁰ Masaryk, T. G. *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990, s. 48.

¹¹¹ Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Český spisovatel, 1990, s. 497.

sám by si také mohl svou otázku zodpovědět: „Téměř nic, neboť ve chvíli, kdy něco pokládáme za jisté, nás může přepadnout překvapení z toho, že se to něco stane nejistým.“ Proto je důležité, abychom s určitou mírou nejistoty počítali vždy, když budeme s něčím obeznámeni poprvé. Je tedy pouze na nás samých, jakou jistotu dané věci přisoudíme a jak k ní budeme přistupovat v setkáních dalších. V této chvíli nejistoty pak musíme zvážit, jakou důvěru či víru si ona věc zaslouží, protože důvěřovat či věřit hned od prvního okamžiku je velmi nebezpečné, například z morálního hlediska.

Jak již napsal Keller, důvěru je třeba si zasloužit a víru upevnit. Určitě by Masaryk souhlasil s Kellerem v tom, že bez víry není možná důvěra. Protože samotná důvěra v lidi, kterou Masaryk oplýval, vycházela právě z náboženské víry.

Přestože Keller poukazoval na to, že ona víra v něco, co nás přesahuje, je neotřesitelná, Masaryk by s velkou pravděpodobností namítl, že i tato víra se může ocitnout v krizi toho, na čem je založena, v krizi víry v něco vyššího. Od toho, jak tuto krizi vyřešíme, se pak bude dále odvíjet celé naše konání na tomto světě. Hovoříme-li o krizi víry, jsou jen dvě možnosti směřování, buď se naše víra upevní, stane se tedy tou neotřesitelnou, nebo se naše víra rozpadne, což je mnohem horší možnost, protože pak je právě možné, že ztratíme víru nejen v boha, ale i důvěru v sebe sama a důvěru ve všechny ostatní lidi, bez kterých je člověk, jako živočich potřebující společnost k vlastnímu bytí, neschopný navazovat vztahy, které mají být založeny na hlubších citech a vzájemné důvěře.

Takže T. G. Masaryk by mohl zvolat: „Věřte a důvěřujte, teprve pak budete moci najít štěstí!”

ZÁVĚR

V první kapitole jsem se zaměřila na kritiku moderní společnosti, jak ji představoval ve svých knihách Masaryk, vyzdvihla jsem několik, podle mě, důležitých příčin moderní sebevražednosti, poté jsem přistoupila k jeho názorům na šířící se bezvěrectví, které však opět mohlo vést k samotné sebevraždě. Dále jsem se pokusila představit Masarykovy, poněkud rozporuplné, myšlenky o souvislosti vědy, náboženství a filosofie. V další části první kapitoly jsem se zabývala srovnáním tehdejšího ruského a evropského smýšlení, kterému Masaryk obětoval několik let svého života, aby na toto téma zplodil několik svazků Ruska a Evropy. Na závěr první kapitoly jsem se odvážila představit Masarykův politický program, jenž je zaměřen demokraticky.

Ve druhé kapitole jsem pojednala o knižním přínosu, který společně vytvořili Adorno a Horkheimer. První část druhé kapitoly byla zaměřena pouze na Adorna a jeho knižní doplněk k jejich společné práci, napsala jsem, jak pojímal vědomý klam současnosti, tedy filmový průmysl, který je blízký snad každému. Ve druhé pasáži této kapitoly jsem pak prostřednictvím Masaryka autorům knihy Dialektika osvícenství vytkla jejich zajímavý názor na postavení ženy a jejich údělu v manželství. I v následující podkapitole mi byl Masaryk přínosem, protože chápal náboženství úplně jinak než Adorno a Horkheimer. Na konec druhé kapitoly jsem přidala ještě část, v níž jsem zmínila aktuálnost některých osvícených myšlenek.

Třetí kapitola byla především o smýšlení sociologů dvacátého století a jejich kritiky moderní společnosti, která, jak se ukázalo, měla mnoho chyb, které není snadné napravit, některé z nich dokonce přetrvávají, zůstávají tak jakýmsi negativním odkazem. Erich Fromm se představil s odcizeným člověkem a svou vizí budoucnosti. Po něm následoval Karl Jaspers a jeho pojetí celosvětové krize. Nakonec se ve třetí kapitole ještě objevil Anthony Giddens, aby popsal klady a zápory moderní společnosti.

Čtvrtá kapitola se pokusila vystihnout, jakým směrem se ubírá současná, tedy postmoderní společnost. Wolfgang Welsch zdůraznil rozdíly mezi postmoderní a postindustriální společností. Jan Keller přistoupil k tématu s tím, že jsme generací

nedůvěřivých a nejistých světoobčanů. Zygmunt Bauman se pomyslně přidal se svou teorií hrůzostrašného městského života mezi cizinci.

Pátá kapitola navázala na předešlé, aby v ní mohly být představeny mnohé Masarykovy názory, na tehdejší dobu až radikální, na otázku ženské emancipace, budoucího směřování celého světa, tehdejší krize, jistoty a nedůvěry.

Jsem přesvědčena, že jsem cíle, které jsem si v úvodu této práce stanovila, naplnila. Původně jsem chtěla představit kritiku moderní společnosti u Masaryka, tak se také stalo. Dále jsem doufala v představení některých problematických částí Adornova a Horkheimerova smýšlení, toho jsem docílila. Kapitola o moderním smýšlení správně vytkla moderní společnosti mnohé nedostatky, takže i další část byla splněna. Proti modernímu životu jsem od sebe očekávala postavení postmoderního smýšlení, v této části jsem tedy také neselhala. Nakonec kapitola, v níž mělo dojít k rozuzlení, byla předložena, tam jsem se pokusila o nastínění Masarykových názorů na témata zmiňovaných sociologů.

Musím uznat, že, jak bylo v průběhu této bakalářské práce dokazováno, Masarykova osobnost byla tak obohacena zážitky, z nichž plynuly jeho postoje, myšlenky, názory, že je tedy nepopíratelné, že byl člověkem nadmíru vzdělaným, věřícím, milujícím. Byl obdařen nesmírnou touhou, touhou po životě, touhou po spravedlnosti, touhou po lásce, touhou po víře. Všechny události, které zakusil, z něj udělaly lepšího člověka, který se stal vzorem mnohým, nejen tehdejšími Čechoslováky. Životní zkušenosti, kterých měl Masaryk na rozdávání, zapříčinily vznik takové osobnosti, kterou se Masaryk za svého života stal. Někdy až kruté zážitky, kterých ani Masaryk nezůstal ušetřen, kupodivu nepodlomily jeho víru, víru v dobro, víru v lidstvo. To vše udělalo z Masaryka velkého politika, filosofa, ale především obrovského člověka, lidumila, humanistu, jenž téměř sto let po své smrti zanechává živý odkaz lásky a víry.

Pro vše, co jsem výše uvedla, je správné, že jeho díla a projevy se stále zachovávají a obnovují, protože témat, kterými byl Masaryk schopen se zabývat, je nepřeberné množství. Jen samotné téma této bakalářské práce je tak obsáhlé, že by mohlo vydat i na práci diplomovou. Toto téma by samozřejmě kdokoli jiný mohl pojmout jinak,

ale já jsem se vydala tímto směrem, věřím, že správným. Kvůli rozmanitosti oborů, ve kterých Masaryk vynikal, je tedy důležité, abychom ve studiu Masarykova nehynoucího odkazu setrvali i nadále, protože záběr jeho možností byl tak široký, že pronikl do tolika různých oblastí.

Masaryk tedy sám mohl kritizovat. Koho a co? No přece lid a společnost své doby. A proč mohl? Neboť na to měl, měl na to především odvahu, málokterý z jeho vrstevníků se odvážil tam, kam až zašel Masaryk, z příkladů uvedu odsouzení sebevražednosti a zvyšující se beznáboženskosti. Zkrátka Masarykovy názory byly v té době moderní, někdy až radikální, často také odsuzované, kritizované, zatracované. To ho však nezastavilo v cestě, která vedla až na samotný vrchol. Tímto vrcholem mám samozřejmě na mysli jeho zvolení prvním československým prezidentem.

Úplně na závěr tedy jen to, že téma Masarykovy kritiky jsem zcela nevyčerpala, v této oblasti je možné dozvědět se mnohem více, než co jsem zde uvedla, proto doufám, že toto téma bude nadále zkoumáno a rozšiřováno.

Seznam použitých zdrojů

Adorno, T. W. *Schéma masové kultury*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978- 80-7298-406-0.

Adorno, T. W.; Horkheimer, M. *Dialektika osvícenství*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-267-7.

Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2002. ISBN 80-86429-11-3.

Čapek, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0170-X.

Fromm, E. *Cesty z nemocné společnosti*. Praha: EarthSave CZ s.r.o., 2009. ISBN 978-80-86916-10-1.

Giddens, A. *Důsledky modernity*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2003. ISBN 80-86429-15-6.

Jaspers, K. *Duchovní situace doby*. Praha: ACADEMIA, 2008. ISBN 978-80-200-1646-1.

Keller, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-002-5.

Masaryk, T. G. *IDEÁLY HUMANITNÍ*. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-036-3.

Masaryk, T. G. *MODERNÍ ČLOVĚK A NÁBOŽENSTVÍ*. Praha: Masarykův ústav AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., 2000. ISBN 80-902659-4-4; ISBN 80-86142-08-6.

Masaryk, T. G. *RUSKO A EVROPA I*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995. ISBN 80-901971-1-6.

Masaryk, T. G. *RUSKO A EVROPA III*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1996. ISBN 80-901971-7-5.

Masaryk, T. G. *SEBEVRAŽDA hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-86495-13-2.

Masaryk, T. G. *SVĚTOVÁ REVOLUCE; Za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR; Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., 2005. ISBN 80-86495-27-2; ISBN 80-86142-17-5.

Patočka, J. *Tři studie o Masarykovi*. Praha: Mladá fronta, 1991. ISBN 80-204-0142-3.

Soubigou, A. *TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček - Paseka, 2004. ISBN 80-7185-679-7.

Welsch, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s.r.o., 1994. ISBN 80-7113-104-0.

ABSTRAKT

Kramerová, L. *Kritika moderny u Masaryka*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce J. Vokoun.

Klíčová slova: pojetí sebevraždy, myšlenka demokracie, postavení ženy, důležitost manželského svazku, vize budoucnosti, celosvětová krize

Na začátku se práce zaměřuje na pojetí sebevraždy u Masaryka a příčiny sebevraždy. Potom popisuje jeho hlavní myšlenku o dokonalé demokracii. Dále představuje ženy a jejich postavení v moderní a současné společnosti. Líčí důležitost manželského svazku u Adorna a Horkheimera. Poté představí celosvětovou krizi podle Masaryka a Jasperse. Na závěr srovnává vize budoucnosti u Masaryka a Fromma.

ABSTRACT

The Critique of Modernity by Masaryk

Key words: conception of suicide, idea of democracy, status of women, significance of marriage, worldwide crisis, vision of future

At the beginning the thesis targets the conception of suicide by Masaryk and causes of suicide. Then it presents his main idea of perfect democracy. Next it images women and their status in modern and present-day societies. It describes significance of marriage by Adorno and Horkheimer. Then it presents worldwide crisis by Masaryk and Jaspers. At the end it compares visions of future between Masaryk and Fromm.